

Τιμοθέου Π. Θέμελη, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Νεώτερα Ὀδοιπορικά, Ἐν Ἱεροσολύμοις (Τύποις Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου) 1937.

Δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Νέα Σιών» ἐξέδωκεν εἰς τεύχος ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Τιμόθεος, ἀκάματος ἐρευνητῆς τῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας τῶν Ἀγίων Τόπων, ὅστις καὶ ἐν τῷ νέῳ ὑψηλῷ ἀξιώματι αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ λίαν εὐδοκίμως νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἐπιστήμην, νεώτερα Ὀδοιπορικά, ἴτοι περιγραφὰς τῶν Ἀγίων Τόπων, παρὰ διαφόρων ἐπισκεπτῶν. Ὡς ἐν τῷ προλόγῳ ἐκτίθησι, χρονολογικῶς τὰ Ὀδοιπορικά δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὴν μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν ἀρχαίαν, ἡ δευτέρα τὴν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19. αἰῶνος καὶ ἡ τρίτη τὴν νεωτέραν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τὰ τῆς πρώτης εἶναι μὲν ὀλίγα σχετικῶς ἀλλ' ἀκριβῆ, περισσώτερα εἶναι τὰ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης, ἀλλ' οἱ συντάκται αὐτῶν ἔγραψαν μᾶλλον καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς φαντασίας ἢ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ἐπομένως δὲν εἶναι ἄξια ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης.

Ἡ μελέτη τῶν Ὀδοιπορικῶν, ἀποτελούντων ἰδίαν φιλολογίαν, ἤρξατο κυρίως ἀπὸ τοῦ 15. αἰῶνος, ἡ δὲ κριτικὴ ἔκδοσις αὐτῶν μόλις ἀπὸ τοῦ 1808, διὰ τῆς συλλογῆς τοῦ T. Tobler, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Bibliographia Geographica Palaestinae. Αὕτη ἐπανελήφθη τῷ 1870 ὑπὸ τοῦ R. Röhricht, περιέχουσα πηρέστερον κατάλογον τῶν Ὀδοιπορικῶν. Ὁ R. Röhricht ἐν συνεργασίᾳ καὶ μετ' ἄλλων Γερμανῶν ἐπιστημόνων ἠσχολήθη βραδύτερον εἰδικώτερον περὶ τὰ Γερμανικὰ Ὀδοιπορικά. Ἐν Γαλλίᾳ ἰδρύθη ἡ Société de l'Orient Latin, ἣτις ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως Ὀδοιπορικῶν λατινικῶν, γαλλικῶν καὶ ρωσικῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὰς ἀρχαιοτέρας ἐκδόσεις «Purchas's Pilgrims» καὶ «Hakluyt's voyages and discoveries» ἰδρύθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους Ἐπιτροπὴ πρὸς μετάφρασιν καὶ δημοσίευσιν τῶν μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν ἀρχαίων Ὀδοιπορικῶν «Palestine Pilgrini's Text Society». Παρομοία κινήσεις πρὸς ἔκδοσιν τῶν Ὀδοιπορικῶν παρετηρήθη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ρωσίᾳ.

Παρ' ἡμῖν τοῖς Ἑλλήσιν πρῶτος ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀρχιμ. Βενιαμὴν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐκδοὺς τὸ «Προσκυνητᾶριον τῆς Ἀγίας Γῆς» παρέθηκεν ἐν παραρτήματι τὸ σπουδαῖον Ὀδοιπορικὸν τοῦ ἑλληνος μοναχοῦ Ἰωάννου Φωκᾶ, τὸ τοῦ Περγίκου πρωτονοταρίου Ἐφέσου, τὸ τοῦ Ἐπιφανίου μοναχοῦ καὶ Βενιαμὴν Ἱερομονάχου. Ὡσαύτως ὁ Ἐπιφάνιος Ματτέος Ἀρχιεπίσκοπος Ἰορδάνου ἐξέδωκε κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ Ὀδοιπορικὸν τοῦ ρώσου Ἠγουμένου Δανιήλ. Ἀλλὰ συστηματικὴ ἔκδοσις ἀρχαίων λατινικῶν, ἑλληνικῶν καὶ ἄλλων Ὀδοιπορικῶν ἐγένετο ἐν ἔτει 1912 ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπὸ Κλεόπα Κοικυλίδου καὶ Ἰωάννου Φωκυλίδου. Ὁ νῦν Πατριάρχης Τιμόθεος, συμπληρῶν τὴν ἔκδοσιν ταύτην, δημοσιεύει ἢ ἀναδη-

μοσιεύει ἐξ ἄλλων γλωσσῶν συνόψεις 13 Ὀδοιπορικῶν, ὧν τὸ ἀρχαιότερον τὸ τοῦ Πέτρου Καζόλα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1494. Ἐπακολουθοῦσιν Ὀδοιπορικὰ ἐκ χειρογράφου τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου τοῦ ιε' αἰῶνος, τοῦ Ἰωάννου Sanderson 1584-1602), τοῦ Timberley (1601), τοῦ Sandys (1610), Περιγραφὴ τοῦ Σινᾶ, Χωρήβ καὶ τῶν παρακειμένων τόπων, ἐτέρα περιγραφὴ τῶν Προσκυνημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρογράφου τῆς Βιβλιοθήκης Trinity College, Cambridge τοῦ ιστ' αἰῶνος, Ὀδοιπορικὰ τοῦ Brèves τοῦ 1604, τοῦ Albert Radioleau τοῦ ἔτους 1635, τὸ Ὀδοιπορικὸν τοῦ Surius (1644-1647), τοῦ M. J. Doubdan (1666), τοῦ Morison (1704) καὶ τέλος Προσκυνητᾶριον ἑλληνικὸν ἐκ χειρογράφου τῆς Βιβλιοθήκης Ὁξφόρδης τοῦ ιζ' αἰῶνος. Ἐφεξῆς παραθέτει ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Ἀνεκδότων τοῦ Νεοφύτου Κυπρίου, σχετικὰ πρὸς τὰ ζητήματα τῶν Ἁγίων Τόπων, Ὀδοιπορικὸν τοῦ ρώσσου Ἰγνατίου Σμολιάνην κατὰ μετάφρασιν Ἀρχιμ. Καλλίστου Μηλιαρᾶ, ὡς καὶ τοῦ μοναχοῦ ρώσσου ἐπίσης Ζωσιμᾶ (1419-1422). Ὁ Σμολιάνην τῇ 11^ῃ Φεβρουαρίου 1392 εὗρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει παρέστη κατὰ τὴν στέψιν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ Παλαιολόγου (1391-1425), ἦν ζωηρῶς περιέγραψε.

Ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης ἀναγραφῆς τοῦ περιεχομένου τῆς πολυτίμου ἐκδόσεως τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καταφαίνεται ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτῆς σπουδαιότης. Τὰ δημοσιεύμενα Ὀδοιπορικὰ παρέχουσιν ἄφθονον ὕλικὸν οὐχὶ μόνον διὰ τὰ ἱερὰ Προσκυνήματα τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους τόπους τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὸν ιε', ιστ' καὶ ιζ' αἰῶνα.

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Histoire de l'Église depuis les origines jusqu'à nos jours, publiée sous la direction de A. Fliche et V. Martin. 4. De la mort de Théodose à l'éléction de Grégoire le Grand, par P. de Labriolle, G. Bardy, L. Bréhier, G. de Plinval, Paris, Bloud et Gay, 1937.

Ὁ τόμος οὗτος εἶναι ὁ τέταρτος τῆς σειρᾶς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ἣτις δημοσιεύεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν κ.κ. Α. Fliche καὶ V. Martin, περιλαμβάνει δὲ μετὰ γενικὴν βιβλιογραφίαν τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 395 μέχρι τοῦ 590, ἦτοι δύο περίπου αἰῶνων. Πρόκειται περὶ συνθετικοῦ ἔργου, ἐν ᾧ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ λεπτομερὴς καὶ ἐμπεριστατωμένη ἐκθεσις, οὐχ ἦτιον τὸ ἔργον παρέχει πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς κινήσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν εἰρημένην περίοδον.